

УДК 316.77:351.74(477)

М.М. ПЕРЕПЕЛИЦЯ, канд. юрид. наук,
доц., Харківський національний університет
внутрішніх справ

ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, професійна комунікативна діяльність, комунікативна готовність, професійна компетентність, юридична психологія, оперативні підрозділи

Невід'ємним компонентом державної діяльності Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) є забезпечення безпеки громадян від протиправних посягань, яке здійснюється всім устроєм суспільних відносин, різними правовими засобами і силової складової в системі виконавчої влади, серед яких особливе місце займають оперативні підрозділи міністерства. Безпека досягається проведенням єдиної державної політики у цій галузі, а також реалізацією системи заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, адекватних загрозам життєво важливим інтересам особистості, суспільства і держави.

Відповідно до Концепції першочергових заходів реформування системи МВС України, Європейська інтеграція України зобов'язує нашу державу забезпечити ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. Одним із таких завдань є утворення Міністерства внутрішніх справ як цивільного органу європейського зразка [1].

Втім, у названій концепції прямо вказується, що за даними Інституту соціології Національної академії наук України рівень довіри населення до діяльності міліції впродовж

2014 року впав до показника 0,8 % серед опитаних громадян. Таким чином, оперативні підрозділи, не відмовляючись від виконання основного завдання, мають суттєво змістити акцент своєї роботи на встановлення зв'язку з населенням, оскільки без активної та зацікавленої підтримки громадянами протидія злочинності є малоефективною.

Розв'язання задач оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) часто базується на здобутті інформації від громадян про злочини або причетних до них осіб.

Найбільш ефективне виконання поставлених перед оперативними працівниками завдань досягається шляхом задіяння можливостей добровільної допомоги населення, а також конфіденційного співробітництва громадян з оперативними підрозділами, в тому числі і шляхом залучення їх до негласної співпраці на постійній основі [2].

Можна стверджувати, що робота з пошуку джерел оперативної інформації, встановлення з ними довірливих відносин (або використання їх сприяння) є наріжним каменем для кожного молодого (недостатньо досвідченого) працівника оперативного підрозділу.

Поза сумнівом, не кожному оперативному працівникові з перших кроків служби вдається досягнути секретів професійної комунікативної діяльності. Проте, недостатнє приділення даному питанню уваги зрештою відіб'ється на результатах оперативно-службової діяльності.

Аналіз наукових робіт з обраної проблематики показав, що на фоні значних успіхів психологічної та педагогічної науки у визначенні шляхів удосконалення підготовки фахівців різного профілю до професійно-комунікативної діяльності відповідно до професійної функціональності є очевидними недоліки в практичній реалізації накопичених знань в практиці професійної підготовки та діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів.

Центральне місце в психології комунікативного процесу в ОРД та професійної підготовки працівників оперативних підрозділів посідають наукові праці В.А. Черепанова

А.М. Столяренка, О.Ф. Долженкова, Г.Є. Запорожцевої, А.П. Кіцула, Є.В. Рижкова, Б.І. Бараненка, Л.І. Казміренка, Я.Ю. Кондратьєва, Г.О. Цветкова, Д.О. Александрова, В.Г. Андросюка та ін. [2–9], в яких особливе місце відводиться проблемі навчання оперативних працівників і, зокрема, проблемі формування у них готовності до продуктивної організації професійної діяльності.

У рамках комунікативної діяльності оперативного працівника проводяться різні оперативно-розшукові заходи, в тому числі й такі, що полягають у зборі інформації шляхом міжособистісного мовного спілкування (бесіди) з суб'єктами, обізнаними про осіб, які становлять оперативний інтерес, факти, обставини, що мають значення для розв'язання завдань ОРД.

Проведення цієї процедури визначається правовими (у тому числі процесуальними) нормами, приписуючими обов'язкове дотримання формул спілкування, тактичний порядок вербальної та невербальної взаємодії сторін, знання особливостей встановлення комунікативного контакту, порядку його розвитку, підтримки емоційного клімату взаємодії, психологічних особливостей корекції з метою отримання необхідної оперативної інформації.

Безсумнівно, умови діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів об'єктивно вимагають від співробітників високого рівня професійно-комунікативної підготовки, у тому числі в нестандартній обстановці; по-друге, професійно-комунікативна компетентність оперативних працівників повинна адекватно враховувати зміни в соціальному середовищі спілкування з різним контингентом осіб з урахуванням професійної специфіки.

Аналіз змісту оперативно-службової підготовки в оперативних підрозділах МВС України показав, що в її програмі недостатньо висвітлені питання, пов'язані з теоретичними аспектами професійної комунікації і практикою її застосування у професійній діяльності. Вочевидь, це вимагає проведення комплексу спеціальних заходів, спрямованих на забезпе-

чення якості цієї підготовки, проведення спеціальних занять в рамках оперативно-службової підготовки, що дозволяють підвищити рівень професійно-комунікативної компетентності оперативних працівників.

Ми вважаємо, що ефективність оволодіння оперативними працівниками основам комунікативної діяльності залежить від підкріплення теоретичних знань в цій галузі практичними навичками та вміннями, що має досягатися в процесі навчання.

Вивчення та узагальнення передового досвіду діяльності оперативних підрозділів та сучасних наукових розробок в теорії оперативно-розшукової діяльності та юридичної психології дозволило нам визначити ряд питань, обов'язкових, на нашу думку, для глибокого вивчення при підготовці до професійної комунікативної діяльності.

Зокрема, в сфері отримання теоретичних знань необхідно вивчення питань загального уявлення про спілкування як соціальної комунікації; поняття, призначення, структури і різновидів оперативного спілкування; поняття психологічного контакту, з'ясування його умов, приводів і прийомів встановлення в ОРД; поняття та сутності психологічного впливу, з'ясування його місця і ролі в оперативному спілкуванні, а також основних принципів, методів, засобів і способів здійснення в ОРД.

Набуття практичних навичок навчальними засобами здійснюється, переважно, шляхом обміну передовим досвідом, формуванням і розвитком методичних знань щодо встановлення оперативного контакту, ефективного оперативного спілкування, надання психологічного впливу в ОРД. На цьому етапі є обов'язковим аналіз найбільш типових і ситуативних оперативно-тактичних завдань.

Аналіз навчальних програм дисципліни «Психологія ОРД» для вищих навчальних закладів системи МВС свідчить, що сучасний зміст теорії професійної комунікативної діяльності оперативних підрозділів МВС України включає в себе питання поняття і сутності оперативного спілкування як головної складової соціальної комунікації в ОРД; різнови-

дів спілкування (у тому числі по сторонам, ступеня зближення, тривалості, ступеня завершеності; структури спілкування (комунікативна сторона, інтерактивна сторона, перцептивна сторона); ролі і місця в спілкуванні ідентифікації, емпатії та рефлексії; поняття та психологічної сутності оперативного контакту; діагностики об'єкта оперативного інтересу, вибору приводів, способів і прийомів встановлення оперативного контакту. Навчальні програми передбачають також розгляд основних засобів оперативного спілкування; поняття і сутності вербальної і невербальної комунікації; поняття, ролі та місця психологічної сумісності в оперативному спілкуванні; різновиди психологічної сумісності; поняття та психологічної сутності довіри; специфіки встановлення довіри в оперативному спілкуванні; поняття, сутності, принципів психологічного впливу та основних методів його здійснення; протиріччя оперативного спілкування, як факторів конфліктів, які виникають в процесі його здійснення; проблем психологічних бар'єрів та їх подолання під час оперативного спілкування; проблем протистояння (інформаційного, психологічного і фізичного) в оперативному спілкуванні і їх розв'язання в ОРД.

Таким чином, для розвитку професійних комунікативних якостей особливу увагу при підготовці оперативних працівників органів внутрішніх справ як в системі вищої освіти, так і в системі оперативно-службової підготовки слід приділяти розвитку:

1) професійної компетентності (поєднання теоретичних знань і практичної підготовленості фахівця, його здатність здійснювати всі види професійної діяльності, зумовлені професійною функціональністю);

2) комунікативної готовності (оволодіння письмовим та усним мовленням рідною мовою, як мінімум, однією з найбільш поширених в світі іноземних мов, вміння розробляти спеціальну документацію і користуватися нею, вміння користуватися комп'ютерною технікою та іншими засобами зв'язку та інформації, включаючи телекомунікаційні ме-

режі, знання психології та етики спілкування, володіння навичками управління професійною групою чи колективом);

3) здатності до творчого підходу у розв'язанні професійних задач (вміння орієнтуватися в нестандартних умовах і ситуаціях, аналізувати проблеми, ситуації, завдання, а також розробляти план дій, готовність до реалізації плану і до відповідальності за його виконання);

4) стабільного, усвідомленого, позитивного ставлення до своєї професії, прагнення до постійного особистісного та фахового вдосконалювання;

5) володіння методами аналізу результатів професійної діяльності з метою її оптимізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221414>.

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» : від 18.02.1992 р., № 2135–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

3. Черепанов В. А. Психологические вопросы оперативно-розыскной деятельности : учеб. пособие / В. А. Черепанов. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1981. – 62 с.

4. Столяренко А. М. Психологическая подготовка личного состава органов внутренних дел : учеб. пособие / А. М. Столяренко. – М. : Акад. МВД, 1987. – 124 с.

5. Долженков О. Ф. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності : монографія / О. Ф. Долженков, Г. Є. Запорожцева, А. П. Кіцул, Є. В. Рижков. – О. : НДРВВ ОІВ НУВС ; ДІВС, 2001. – 231 с.

6. Бараненко Б. І. Конфлікти, їх походження та роль в оперативно-розшуковій діяльності / Б. І. Бараненко, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, Г. О. Цветков // Наук. вісник НАВСУ. – 2002. – № 5. – С. 169–181.

7. Бараненко Б. І. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Загальна частина : на-

вч. посіб. / Б. І. Бараненко ; за ред. Е. О. Дідоренка, Я. Ю. Кондратьєва. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2003. – 272 с.

8. Психологія оперативного спілкування в діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ : навч.-практ. посібн. / авт. кол.: Б. І. Бараненко, В. А. Глазков, О. С. Звонков та ін. ; [за ред. чл.-кор. АПрН України,

проф. Е.О. Дидоренка] ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. – 552 с.

9. Юридична психологія : підручник / [кол. авт. : Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін.] ; за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. – Київ : КНТ, 2007. – 360 с.

Перепелиця М. М. Підготовка працівників оперативних підрозділів МВС України до професійної комунікативної діяльності / М. М. Перепелиця // Форум права. – 2014. – № 4. – С. 251–254 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_4_45.pdf

Розглянуто роль професійної комунікативної діяльності в роботі оперативних підрозділів МВС України, визначено основні шляхи розвитку професійних комунікативних якостей при підготовці оперативних працівників.

Перепелиця Н.Н. Подготовка работников оперативных подразделений МВД Украины к профессиональной коммуникативной деятельности

Рассмотрена роль профессиональной коммуникативной деятельности в работе оперативных подразделений МВД Украины, определены основные пути развития профессиональных коммуникативных качеств при подготовке оперативных работников.

Perepelytsia N.N. The Training of Operative Divisions of MIA of Ukraine to the Professional Communicative Activities

Examined the role of professional communicative activities in the operational subdivisions Internal Affairs of Ukraine, defines the main path to develop professional communicative qualities in the preparation of operational officers.